

2hh
KOVALOVSKY MIKLÓS

Ady és mecénása, a főváros

„Bár Budapestet sok affektálással lenéztem, a vidék nyomott... Sors, furcsa és nem is kellemetlen véletlenek 1904-ben Párizshoz és Párizsba segítettek, s így gyerekes nagy elégtételre kikerülhettem Budapestet.” Így jellemzi Ady egy 1913-i önéletrajzában régi önmagát, a fiatal vidéki szerkesztőt, aki tehetségének tudatában és a kívül rekedtek sértett gőgjével megvetette a titokban vágyott Budapestet. Büszke elégtétellel töltötte

Siklós Péter reprodukciói

BUDAPESTI NAPLÓ

Budapest,
1905. május 12.

Méltóságos Uram,

1905 novemberében engem a miniszterelnöki sajtóiroda rendes munkatársává szerződtek havi háromhavi fizetéssel. Ez összeg volt az én egzisztenciám alapja, s minden rettenetesebben ért az én sorsom, hogy május 12-én sem folyósították. Ha való a sajtóiroda közgeitől nyert információ, mely szerint munkásságomra a miniszterelnöki sajtóiroda a jövőre nem reflektál, nagyon kíváncsi vagyok.

Méltóságos Uram, kérem, hogy a miniszterelnöki sajtóiroda rendes munkatársává szerződtek havi háromhavi fizetéssel. Ez összeg volt az én egzisztenciám alapja, s minden rettenetesebben ért az én sorsom, hogy május 12-én sem folyósították. Ha való a sajtóiroda közgeitől nyert információ, mely szerint munkásságomra a miniszterelnöki sajtóiroda a jövőre nem reflektál, nagyon kíváncsi vagyok.

Kérem, hogy

Ady Endre

a 188. sz. miniszterelnöki sajtóiroda rendes munkatársaként

Honvéd utca 10.

hát el, hogy Váradról egyenesen Párizsba szökönt, s így lépett túl a pesti karriert kiügyeskedő pályatársain.

1905 január elején hazajön a Budapesti Napló szerkesztőségébe, s mindjárt belecsöppөн a kirobanó politikai válságba, amelynek sodrásába kerül lapja is. A zűrzavar megoldására Ferenc József alkotmányellenesen kinevezi testőrparancsnokát, Fejérváry Gézát miniszterelnökké. A felzúduló „hazafias” tiltakozás, a „nemzeti ellenállás” kivédésére a „darabont kormány” demokratikus ígérekkel igyekszik a tömegeket maga mellé állítani, és meghirdeti az általános választójog programját. Vészi József, a Budapesti Napló főszerkesztője az új kormány híve, s Adyt is fölkellesítik a reformtörökvések — vagy legalábbis ígérek —, elsősorban a megígért választójog. Amikor 1905 októberében Vészt a kormány sajtófőnökévé nevezik ki, Adyt is szerződteszik a sajtóiroda munkatársának, havi 300 korona fizetéssel. Fél éven át írja a könyomatos számára napi cikkeket, amelyeket szétküldtek a vidéki lapoknak, ahol — sajnos — névtelenül elsüllyedtek. Ezzel a szerepvállalásával Ady magára vonta a függetlenségi jelszavakkal álgó ellenzék gyűlöletét és a megbélyegző „darabont” jelzőt. (Ez volt egyik forrása — Ady verseinek meghökkenő újszerűsége mellett — annak a gúnyos ellenszenvnek, amely költői fellépését fogadta.) Ő azonban inkább vállalta, hogy Bécs bérencének, hazaárulónak nevezzék, de szembefordult a „nemzeti ellenállás” hazafias jelszavai mögé bújó feudális reakcióval.

Később is büszke meggyőződéses „darabontság”-ára, bár életmódjának költséges igényei mellett nagy segítség is volt számára sajtóirodai fizetése. Ottani munkája azonban csak néhány hónapig tartott: a koalíció megegyezett Béccsel, és 1906. április 8-án Wekerle Sándor alakított kormányt.

A darabontok bukásával a Budapesti Napló és vele Ady is szorongatott helyzetbe került. Az uralomváltásakor Vési lemondott s a tőle szerződött sajtóirodai munkatársak megbízatása azonnal megszűnt. Adyt a váratlan jövedelemvesztés érzékenyen érintette, s fölkereste az új sajtófőnököt, Ábrányi Kornélt, hogy munkát kérjen tőle. Ábrányi becsülte őt mint író, de további alkalmazására nem volt módja. Ekkor Ady írt neki, s kérte, hogy a felmondás esetére jogos háromhavi járandóságát fizessék ki. Levelének hangja nemcsak szorult anyagi helyzetét árulja el, de érzeteti jogait hangzóttatónérzetét is a hatalom új uraival szemben:

Méltóságos Uram,

1905 novemberében engem a miniszterelnöki sajtóiroda rendes munkatársává szerződtek havi háromhavi fizetéssel. Ez összeg volt az én egzisztenciám alapja, s annál rettenetesebben ért az én csapás, hogy május 12-én sem folyósították. Ha való a sajtóiroda közgeitől nyert információ, mely szerint munkásságomra a miniszterelnöki sajtóiroda a jövőre nem reflektál, nagyon kérem Méltóságodat, kegyeskedjék a nekem törvényesen járó, minimális háromhavi fizetésem kiutalni. Kétségbeesett helyzetem pedig arra kényszerít, hogy kérem: minél sürgősebben méltóztatassék e reám nézve életbevágó s minden órával súlyosbodik ügyben intézkedni.

Mély tisztelettel

Ady Endre

a M. kir. miniszterelnöki sajtóiroda rendes munkatársa
Honvéd utca 10.

(Dr. Bókay János főorvos szívességének köszönjük e levél közlését. Édesapjától, Bókay János írótól maradt rá, aki gonddal gyűjtött kéziratokat. Hozzá pedig közvetlenül Ábrányi Kornéltól került, aki édesanyjának második férje, s így az ő nevelőapja volt.)

Ady nem kapta meg a felmondásra járó végkielégítést, s amikor pert indított érte, a bíróság minden fokon elutasította. Így büntette a hatalom a darabont-újságíró. Később, a bosszúvágy hűltével azonban — jó embereinek közbenjárására — megkapta követelésének a felét.

Ez a levél, akárcsak az alább közlendők, jellemzőn mutatják Ady örök gondját: viaskodását a pénzért és a pénzzel.

1905 januárjában került Pestre, s életének hátralevő tizenégy évéből mintegy nyolcat fővárosi lakosként töltött el, párizsi és külföldi útjaival, valamint érmindszenti és csucsai tartózkodásaival megszakítva.

Itt vívja meg költői és közéleti harcait, itt talál hívókra és fegyvertársakra, innen szárnyal föl híre a zenitre, és sugárzik szét zsenijének nimbusza. Sok szál köti tehát Budapesthez; gyökeret ver benne, bár igazi, saját otthonát szinte csak utolsó évében találja itt meg. A fővárosban élve sokban módosul vagy legalábbis megenyhül korábbi elitélő, negatív vélekedése Budapestről: 1909 végén már így nyilatkozik: „Budapest az egyetlen építmény ebben az országban, amiből lehet valami, s amire lehet emeleteket rakni.” (Érdekesen s árnyaltos gazdagsággal tükrözi e viszony alakulását a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szép évfordulós kiadványa: Ady Endre Budapestje.)

Mindebben jelentős része van a főváros sajátos helyzetének s szerepének az ország életében. A nagypolitikában és a parlamentben, nemzeti és vallásérkölcsi jelszavakba burkoltan, évek óta dúlt a pártok hatalmi versengése, emögött pedig az egyéni érdekharck, a megalkuvás és korrupció jegyében. A hivatali dszentriáralom reakciós szellemét némiképp ellensúlyozta a fővárosi közigazgatásnak haladóbb szemlélete, demokratikusabb légköre. Budapestnek a kiegyezés után megindult erős gazdasági fejlődése növelte a politikai és szellemi életben is elfoglalt központi szerepének jelentőségét. A megerősödött polgárság és a rohamosan növekvő munkásosztály befolyása pedig mind jobban kedvezett a modern eszmék terjedésének és a városháza vezetésében való érvényesülésének is. Budapest szinte külön állam volt az államban, s helyzetének jogi kiváltságait igyekezett felhasználni a haladás érdekében, sokszor tudatosan szembefordulva a kormányhatalom elvi irányzatával és gyakorlatával. Nem véletlen, hogy ez a néhány év, az első világháború előtt, Budapest fejlődésének egyik fénykora, főként szociális intézkedések és művelődéspolitikai tekintetben.

Bárczy István polgármestersége jelképezi e korszakot, amelyben a polgári demokrata Vázsonyi Vilmos irányító befolyása érvényesül. Bárczy máig maradandó érvényű alkotásokkal gazdagította fővárosunkat, liberális elvei és kitűnő munkatársai révén. Jobbkeze, bizalmasa és barátja dr. Wildner Ödön (1874–1944), aki ifjúkorától kezdve a főváros szolgálatában állt mint a szociálpolitikai ügyek intézője, majd 1911-től a közművelődési, illetőleg a közoktatási ügyosztály vezetője. Ő volt a főváros „kultuszminisztere”,

A másik levél a következő évből való, a Nyugat levélpapírján íródott, tintával, de szintén kelet nélkül. Öccse számára kéri Wildner támogatását, bizonyára valamilyen pedagógiai „másodállás”